

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

DARJA ZUPAN

ZAZNAMOVAN PROSTOR

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI

PEDAGOŠKA FAKULTETA

**UNIVERZITETNI ŠTUDIJSKI PROGRAM 1. STOPNJE
LIKOVNA PEDAGOGIKA**

DARJA ZUPAN

Mentor: prof. ZDENKO HUZJAN

Somentor: viš. pred. dr. URŠULA PODOBNIK

ZAZNAMOVAN PROSTOR

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2015

Zahvala

Zahvaljujem se mentorju prof. Zdenku Huzjanu in somentorici asist. dr. Uršuli Podobnik za usmerjanje in pomoč pri razvijanju ideje, ki je nastala.

Zahvaljujem se svoji družini za podporo, saj brez navdušenja partnerja Gorazda študij ob otrocih ne bi bil možen.

Izjava o avtorstvu

S svojim podpisom zagotavljam, da je diplomsko delo z naslovom *Zaznamovan prostor*, pod mentorstvom prof. Zdenka Huzjana in somentorstvom asist. dr. Uršule Podobnik, rezultat mojega lastnega raziskovanja. Vsi viri so ustrezno citirani.

Darja Zupan

Ljubljana, 2015

POVZETEK

Moje diplomsko delo je raziskovanje arhitekture življenjskega prostora in njegovo zgodovinjeno. Prostor, ki ga raziskujem, je prostor v katerem tudi bivam in v katerem negujem izkušnjo likovno-vizualnih intervencij.

V diplomu sem omenjena konceptualna izhodišča poskušala interpretirati preko ideje land arta in preko zgodovinjena o gorskem prelazu Ljubelj ter snovi zgodbe moje stare mame, ki je doma na tem območju.

Dokumentiranje ter likovno snovanje v izbranem (odprtem) prostoru povezuje v moji nalogi vse kar osmišlja pojem gorskega prelaza Ljubelj, ki predstavlja enega izmed prvih medalpskih povezav med severom in jugom (vzhodom) Evrope.

Lega tega prostora je zame pomembna, saj sem s svojo družino tudi sama del tega prostora. Hkrati je kraj zame tudi študijski prostor, kjer udejanjam tako likovne delavnice za najmlajše in sočasno udejanjam svoja likovna hotenja, ki so povezana z razumevanjem zemeljske umetnosti.

Lega tega prostora je položena v strani neba, kot ozek prehod, ki je poraščen z nizkimi borovci do melišč. Nad prostorom se mogočno vzpenjajo skalne stene na obe strani. Prebivam v bližini ob robu gozda, kjer najdem nešteto ustvarjalnih možnosti.

Sam prelaz ali prehod konceptualno razumem kot moč premagovanja razdalj, kot bližino in hkrati kot dom.

Dom mi pomeni možnost preživetja in zatočišče. Dom konceptualno osmišljam skozi izbrana lastna in dokumentarna besedila, vzporedno z risbo in s fotografijo. Izbrala sem si obliko intervencij v odprtem prostoru, kjer uporabljam dodatne naravne in umetne medije, kot je papir – pri projektu »Žabice«, nato »Viharniki«, »Ogledala«, »Gnezdo«,... Področje, ki ga raziskujem hkrati reflektiram na didaktičnem področju v učni proces srednje šole, in sicer kot razumevanje zemeljske umetnosti.

KLJUČNE BESEDE

Land art, Happening, Zaznamovan prostor, Odprti prostor, Intervencija (v naravi), Likovna delavnica.

ABSTRACT

My diploma explores architectural habitat and its historicizing. The area of exploring is the space in which I live, and also in which I cherish the experience of visual art interventions.

In my diploma I have attempted to interpret the conceptual bases already mentioned beyond the concept of land art and historicizing through the mountain pass Ljubelj and stories of my grandmother who lives in that area.

Documentation and artistic design for the selected (open) area connects my task to all that gives meaning to the concept of mountain pass Ljubelj, which is one of the first Alpine links between North and South (East) Europe.

The location of this place is also important because I and my family are part of this area. This place is a study room where I run art workshops for children and at the same time realize our artistic leanings that are associated with the understanding of ground handling art.

The location of this area is placed in the side of the sky as the narrow passage that is overgrown with pine trees to low scree. Above that area are mighty rock walls on both sides. I live at the edge of the forest where I can find countless creative possibilities.

I conceptually understand mountain pass or passage as the power of overcoming distances and as closeness and my shelter.

Home means the opportunity for survival and shelter to me. I understand home conceptually through self-selected and documentary texts in parallel with the drawing and photography. I have chosen a form of intervention in an open area where additional natural and artificial media such as paper are used for the project as "Frogs", then "Shearwaters or Storm trees", "Mirrors", "Nest".... .

The research area is at the same time reflected on the didactic field in the learning process of the high school programmes as an understanding of ground handling art.

KEYWORDS

land art, happening, marked space, open space, intervention (in the nature), art workshop

KAZALO

1. UVOD	1
1.1 Konceptualna izhodišča	2
2 LAND ART/ZEMELJSKA UMETNOST	4
2.1 Integracija	5
2.2 Distrakcija oz. motnja	6
2.3 Vpletenost	6
2.4 Izvršitev in izvajanje	6
3 IZKUŠNJA OHO – idejno in konceptualno	6
3.1 Od preobrazbe umetniške prakse k preobrazbi sveta.....	9
4 MOJE DELO	10
4.1 Zgodovinjjenje	10
5 AVTORSKO DELO	16
5.1 Projekt 1 žabice.....	16
5.2 Projekt 2.....	20
5.3 Koncept, ki sem ga v 4. letniku razvijala temelji na osnovi slučajnih »proizvodov« narave :	25
6 DIDAKTIČNI DEL	27
6.1 Učna priprava.....	28
6.2 Primeri likovnih izdelkov	32
6.3 Sklepna misel o realizaciji konkretne likovne vsebine.....	37
7 ZAKLJUČEK	38
8 LITERATURA IN VIRI	39
8.1. Internetni viri	39

KAZALO SLIK

<i>Slika 1, 2: Anselm Kiefer (1945 - star 70 let)</i>	3
<i>Slika 3: Triglav, 30.12.1968, Ljubljana</i>	8
<i>Slika 4, 5: Marko Pogačnik (Umetnik, ki dela za zdravje zemlje)</i>	8
<i>Slika 6: Ljubelj v Valvasorjevem delu "Slava vojvodine Kranjske"</i>	10
<i>Slika 7: Cesta čez Ljubeljski prelaz s Kranjske strani na jedkanici iz poznega 18. stoletja (www.gore-ljudje.net)</i>	11
<i>Slika 8: Stari Ljubelj z obeliskoma</i>	11
<i>Slika 9 Ljubelj, 6.4.1941 (onger.org), Slika 10: Zaporniki (www.lajsiab.com)</i>	13
<i>Slika 11: Koncentracijsko taborišče Mathausen na Ljubelju (1943 do 1945)</i>	13
<i>Slika 12: Spomenik »Obtožujem« francoskim žrtvam, Slika 13: Krematorij</i>	15
<i>Slika 14: Žabice ob potoku</i>	17
<i>Slika 15: Žabice ob potoku -1</i>	17
<i>Slika 16: Žabice ob potoku - detajl</i>	18
<i>Slika 17: Žabice ob potoku - ČB fotografija</i>	18
<i>Slika 18: Žabice ob potoku - bližje</i>	19
<i>Slika 19: Kontrast</i>	19
<i>Slika 20: Na cesti/projekt 2</i>	20
<i>Slika 21: Pot do doma</i>	20
<i>Slika 22: Pot do doma - detajl</i>	21
<i>Slika 23: Rdeči kamni preko rdeče črte; ob cesti ne desni kup kamenja, ki čaka na »obarvanje«</i>	21
<i>Slika 24: Nadaljevanje koncepta: »Zapeljevanje s poti«</i>	22
<i>Slika 25: Nadaljevanje koncepta: V zadnjem delu ustvarjanja sem se poigravala s papirnimi črtami in zapeljala črto iz poti v gozd.</i>	22
<i>Slika 26: »Zapeljevanje s poti 1«</i>	22
<i>Slika 27: Ustvarjalnost otrok</i>	23
<i>Slika 28: Ustvarjalnost otrok - 1</i>	23
<i>Slika 29: »Ujete duše«</i>	24
<i>Slika 30: »Proizvodi« narave</i>	25
<i>Slika 31: »Proizvodi« narave - 1</i>	25
<i>Slika 32: Kombinacija delov iz narave</i>	26
<i>Slika 33: Andy Goldsworthy</i>	29

<i>Slika 34: Andy Goldsworthy</i>	29
<i>Slika35:AndyGoldsworthy,</i>	30
<i>Slika36:AndyGoldsworthy.</i>	30
<i>Slika37:Leonardo da Vinci</i>	30
<i>Slika 38: Joseph Beuys</i>	30
<i>Slika 39: Marko Pogačnik</i>	30
<i>Slika 40: Razvoj človeka</i>	31
<i>Slika 41: Pljuča</i>	31
<i>Slika 42: Plakat v učnem procesu na srednji šoli</i>	31
<i>Slika 43: Dijaka 16 let</i>	32
<i>Slika 44: Polž v spirali</i>	32
<i>Slika 45: Polž v spirali - končno likovno delo</i>	32
<i>Slika 46: Figura, Slika 47: Figura,</i>	33
<i>Slika 48: Figura, Slika 49: Figura-</i>	33
<i>Slika 50: Diamant, Slika 51: Diamant</i>	34
<i>Slika 52: Diamant, Slika 53: Končno likovno delo</i>	34
<i>Slika 54: Rozeta, Slika 55: Rozeta</i>	35
<i>Slika 56: Rozeta</i>	35
<i>Slika 57: Rozeta ob drevesu</i>	36
<i>Slika 58: Rozeta ob drevesu</i>	36

1. UVOD

Ob razmišljanju o temi za diplomu sem prvotno razmišljala o slikanju na platno. Po pogovoru s profesorjem Zdenkom Huzjanom so se v meni prebudila močna nagnjenja do narave v kateri živim. Domišljija me je popeljala skozi gozd in travnike v mojem kraju Podljubelj. Ker pa je kraj zgodovinsko tudi brutalno zaznamovan, sem sklenila svojo umetnost povezati z zgodovino Podljubelja in Ljubelja (mejni prehod med Slovenijo in Avstrijo, ki so ga gradili vojni ujetniki).

Večkrat se o ranljivosti tega področja iz časa 2. svetovne vojne pogovarjam tudi s svojo babico (87 let), ki je bila partizanka. Vedno je ponosna, kadar se pogovarjava o njeni vlogi v partizanih. Bila je partizanska »kuharca« in kuhala je ponoči, da Nemci ne bi opazili dima. Še danes zelo dobro, skromno in zdravo kuha. V partizanih je največkrat skuhalo žgance. Pove, kako je bežala pred Nemci, ki so za njo vpili : »Banditen!« Spominja se, kako so ji ob teh vzklikih švigale krogle mimo glave. Ob nekem najinem pogovoru, pa se je globoko zagledala in zavzdihnila, kakšno veselje je bilo , ko so izvedeli, da je konec vojne. Veselja se ne da opisati, to je bil za babico višek nečesa lepšega, srečnejšega. Seveda ne vem, kako se je resnično počutila ob tem. Vso lepoto tega dne ji je pokvarila zgolj novica o smrti njenega brata, kurirja.

V likovno – teoretičnem delu naloge raziskujem pojav Land arta. Ob svojem raziskovalnem delu sem se osredotočila na sodobne umetniške prakse in sicer na Land art. Ideje sem načrtovala v svojem kraju, kjer me obdaja narava. Praktični del obsega postavitev umetnosti v kraju blizu prizorišča, kjer so se dogajale vojne grozote in tako zaznamovale prostor. Ideja, ki sem jo izvedla, je sodobna umetniška praksa, kjer je pomemben koncept ali ideja. Ideje se povezujejo z zgodovinskim dogajanjem na Ljubelju.

Cilj pedagoškega dela diplomske naloge je opazovanje različnih pristopov. Oblikovanje kompozicije po načelih konceptualne umetnosti. Pri izvedbi učne ure pri predmetu likovna umetnost je poudarek na razmišljanju mladostnikov o odnosu do narave, odnosu do sočloveka.

1.1 Konceptualna izhodišča

Konceptualna umetnost se je pojavila v sredini šestdesetih let. Ime koncept nakazuje na osnutek, načrt in označuje izraz umetniške smeri, ki izhajajo iz idej. Izraz izvira iz definicije Marcela Duchampa iz leta 1913 in označuje umetnika kot tistega, ki za estetske potrebe izbira materiale na podlagi izkušenj. Za oblikovanje ni uporabljal tradicionalne umetniške materiale. Najprej je pristopil k razstavi s predmeti, ki že obstajajo Ready-mades, sčasoma pa do dožemanja vsakodnevnih dejavnosti, kot umetnosti. (Tomaž Zupančič, 2006, str.11, 12)

Ideje o umetnosti, ogromne in razbrzdane količine informacij, vsebin in prizadevanj nikakor niso vezana samo na z enim objektom. Izražajo se namensko, s pisanjem, fotografijami, dokumenti, tabelami, zemljevidi, filmi in videom. Umetniki uporabijo tudi svoja telesa. Konceptualna umetnost se ukvarja s politiko, ekologijo, filozofijo, psihologijo, novinarstvom, ... Pri konceptualni umetnosti ni mogoče golo trgovanje z umetninami, zato se umetnost bori z izbiro načinov predstavitve. Zaradi svoje narave, umetnine onemogočajo trgovanje v smislu klasične prodaje umetnin. Pojavljajo se vprašanja: »Kako se sporazumevamo med seboj? Kako delujemo? Kako živimo in kako dojemamo naš prostor prebivanja?«

Konceptualna umetnost povečuje nematerialno, idejno plat umetnosti. Eden od začetnikov konceptualne umetnosti, Lawrence Weiner pravi: »Ko veš za moje delo, ga tudi poseduješ.«

Konceptualna umetnost komunicira z občinstvom odkrito, brez ovoja očarljivosti in dramatičnosti. Omenjena umetnost ni vezana na galerije, srečamo jo lahko v medijih ali na ulici. Lynton pravi, da so najučinkovitejša tista dela, v katerih se vsakdanjost in ideja, ki jo sproščajo, skoraj ujemata. Ni nam dovoljeno udobno odzivanje na umetnine. Tako nas umetnost sili, da na novo ovrednotimo tudi druge stvari. Posledično smo soudeleženci v svojem razdiralnem dvomu. (Tomaž Zupančič, 2006, str. 12)

Čeprav je sodobna umetniška produkcija polna notranjih protislovij in negotovosti, pogosto narcisoidna in avtistična, drugič spet kolektivna in projektivna, je njen poglavitni namen socialni realizem, metoda pa konceptualizem. (Tomaž Zupančič, 2006, str. 13)

Najpomembnejši predstavniki konceptualizma so poleg njegovih utemeljiteljih, Marcelu Duchampu in Reneju Magrittu, še Piero Manzoni, Yves Klein, Joseph Kosuth, skupina Art&Language, Lohn Baldessari, Lawrence Weiner, Allan Kaprow, John Lathan, Joseph Beuys, Hans Haacke, pri nas pa skupina OHO, ... Umetnost tudi zajema različne zvrsti: performans, ekscentrična akcija, besedna, telesna, krajinska umetnost, instalacija, ...

Razvoj procesualne umetnosti ter okoljske umetnosti je pogojen z razvojem in z razumevanjem konceptualne umetnosti. Eden prvih procesualnih umetnikov je bil Anselm Kiefer, ki je upodabljal groteskne dogodke holokavsta, zato mu surovine zemlje omogočajo ustvariti depresivni vtis. (Diplomsko delo, Anja Podreka, 2013, str. 19)

Slika 1: Anselm Kiefer

Slika 2: Anselm Kiefer (1945 - star 70 let)

V neposrednosti sledi, ki jih pušča slikarjev zapis in v pristnem odnosu do materiala, se manifestira najprvobitnejša vez človeka s svetom. Z izkušnjo snovnega smo tesno povezani preko našega telesa in obratno, telo pušča sled svoje prisotnosti. V naravi procesualnosti so intuicija, naključje in neposrednost, ki so nasprotni vsem konstrukcijskim in načrtovalskim načelom pri gradnji slike. (Gnamuš, 2010, 175)

V 20. stoletju se bo moč narave preselila v ustvarjalni proces, intuicijo umetnikovega rokopisa, kjer umetnik spontano sledi svoji naturi. Tu madež odigra pomembno vlogo. Že Leonardo da Vinci je prvi interpretiral madež v neposredni povezavi s slikarstvom, ki pripomore k projekciji notranjosti na zunanji svet. Pisal je, kako madeži in packe, lahko spodbudijo domišljijo k prepoznavanju različnih konkretnih predstav. Sam madež ima pasivno vlogo in je um tisti, ki mu doda pomen in tako postane madež dejavni – sestavni element kompozicijske zgradbe. (Gnamuš, 2010, str. 177, 178, 179)

Lebensztejn pravi, da madeži enako, kot kamenje, zidovi in oblaki prebujajo zakopan antropološki spomin. Tako v nas vzbujajo želje, kot so jih imeli predniki, ki pa so v znakih neba in v naravi iskali odgovore o svoji usodi. Tisočletja kasneje sta podobno ugotovila Freud in Jung v psihoanalizi. Kratka je pot od naključnega madeža, ki ga je mogoče aktivirati in osmisliti v procesu, do dadaističnega in nadrealističnega odkritja avtomatizma. Nadrealistične tehnike, ki v procesu oblikovanja vključijo naravne procese in proizvajajo nepričakovane podobe, sem spada tudi kolaž in Ernstov frottage (radiranka) in dekalkomanija, kjer je naključje pomemben dejavnik. Ernst je na stari leseni površini našel bogate strukture,

na kateri je razbiral nenavadne podobe. Nanjo je položil porisan papir in z občutljivim radiranjem povzročil, da je struktura lesa na njem pustila svoj odtis. (Gnamuš, 2010, str. 182)

Vzorci na papirju so spominjali na fantastične krajine ali nenavadna hibridna bitja iz človeške domišljije. Tehnika dekalkomanija je soroden postopek frottagu, na nosilec premazan z barvo se položijo naravne forme narave eksotično rastlinje, mineralni skladi, s spužvami naseljeno morsko dno in podobne asociacije. (Gnamuš, str. 183)

2 LAND ART/ZEMELJSKA UMETNOST

Land art je umetnost, ki se je razvijala po drugi svetovni vojni in se je zavzemala za svobodno in neprikrito subjektivno izražanje. Bila je protitež fašizmu in državi na splošno, od sredine petdesetih let dalje so nastajala nepregledna umetniška dela, ki niso bila tradicionalna. V šestdesetih letih so se umetniki ukvarjali z vprašanjem na podlagi marksistične teorije o delitvi sveta na izkoriščevalce in izkoriščane. S to teorijo so se razvila vprašanja, zakaj umetniško delo dati v odkup muzeju, galeriji in ga s tem odtujiti umetniku. Kar si umetnik zamisli, predstavi, sodeluje v obliki javnega nastopa. To so happeningi, kot so naprimer gledališki nastop na prostem. Danes tovrstnim dejavnostim rečemo performans.

Land art, ki se je takrat začel razvijati, se je pojavil daleč od umetniških galerij. V poznih šestdesetih letih, je nekaj umetnikov ustvarjalo z zemljo, snegom, vulkani, pod vodo. Vsa ta umetniška dela ne obstajajo in so dokumentirana le na fotografijah – gre za dematerializacijo umetniškega dela. Umetnost je domišljen poseg v naravo in je reakcija na pretirano industrijski videz minimalistične umetnosti in na izgubljen stik človeka z naravo. Umetniška dela so minljiva in se z njimi ne da trgovati, zato je njihov status prenesen na fotografije, le-te se nato prodajajo, da bi povrnili stroške dela. Nekateri umetniki za izvedbo svoje ideje uporabijo stroje in delovno silo in se lotijo večjih površin zemeljske oble, predstavljajo gore prsti in jih preurejajo v predhodne skulpturalne oblike, vrezujejo vzorce v zaledenelo gladino reke ali pa se lotijo sveže preoranega polja. Kaže se očitno nestrinjanje z komercializacijo umetniških del. (Kemperl, M., 2011)

Land art razumem kot podoživljanje narave na višji ravni. Zemeljsko umetnost pa umetniki fotografirajo, ker so ponavadi neobstoje, zaradi vremenskih sprememb. Večinoma ustvarjajo v naravi večje projekte, ki jih dokumentirajo in razstavijo s pomočjo fotografij ali video posnetkov. Izhodiščni koncepti so zelo različni. Glavni predstavniki umetnosti so Robert

Smithson, Christo, Dennis Openheim, Walter de Maria, Richard Long. Slovenski predstavnik pa je Marko Pogačnik iz skupine OHO. (Zupančič, Tomaž, 2006, str. 17)

Land art je kot izraz prvi uporabil umetnik Robert Smithson. Land art ali zemeljska umetnost je umetniško gibanje, pri katerem sta krajina in umetniško delo neločljivo povezana. Je oblika umetnosti, ki je ustvarjena v naravi z uporabo materialov naravnega izvora (tla, kamenje), organski materiali (debla, veje, listje) in voda, v povezavi z materiali kot so beton, kovine, asfalt in mineralni pigmenti. Pri ustvarjanju se umetniki pogosto poslužujejo strojev za zemeljska dela. Pri land artu so skulpture zasnovane za točno določene lokacije na prostem. Krajina je sredstvo za nastanek skulptur, ki nastajajo v odprti krajini daleč stran od civilizacije. Postavljena skulptura je pogosto prepuščena spreminjanju in razkrajanju pod vplivi naravnih procesov. Umetniško gibanje land art se je razvilo kot umetniški protest proti komercializaciji umetnosti ob koncu leta 1960 v Ameriki. Land art je vseboval elemente iz minimalizma, konceptualizma ter modernih umetniških gibanj De Stijl in kubizma ter del Constantina Brancussija in Josepha Beuysa. Pri uporabi materialov najdemo povezavo tudi z umetniškim žanrom Arte Povera, saj uporabljajo materiale, ki so pojmovani kot »neumetniški« in »ničvredni«. Umetniki land arta v Ameriki so bili pri ustvarjanju odvisni od premožnih mecenov, ki so financirali pogosto drage projekte. V 70. letih se pojavi gospodarska recesija in umetnost začne zamirati. S smrtjo Roberta Smithsona (najpomembnejši predstavnik land arta) leta 1973 je gibanje začelo izginjati.

Umetnost land arta lahko razdelimo na štiri segmente, ki so povezani med seboj. Številni avtorji so bili aktivni v več smereh hkrati.

2.1 Integracija

Dela so tipično krajinska, saj so ustvarjena iz naravnih in predvsem lokalnih materialov, s katerimi umetniki razpolagajo ter izkoriščajo njihove lastnosti. Dela so najhitreje lahko uničena ali spremenjena s strani narave ter dajejo land artu fenomenološki pomen. Andy Goldsworthy je znan predstavnik umetnosti, najbolj znan je po svojih črnih luknjah, ki ponazarjajo prehod iz življenja v smrt. Dennis Oppenheim je v prvi vrsti konceptualni umetnik, a se je izkazal tudi v land artu. Znana so njegova dela v snegu in ledu in izpostavljal je meje med ljudmi. (Wallis, 1998)

2.2 Distrakcija oz. motnja

Je področje land arta, kjer gre za harmonijo človeške aktivnosti v okolju. Umetniki so v naravi ustvarjali z umetnim materialom ali pa so naredili obratno, da so v galerijo prinesli naravo. S tem so sprožili vprašanje, kaj je naravno. Umetnika Christo in Jeanne sta v najlonske povoje ovijala naravo, s tem sta opozarjala na ekološko prizadeta območja ali pa politično aktualna mesta. Umetnica Nancy Holten je betonske tunele postavila v križno kompozicijo s tem je želela gledalcu predstaviti kozmične dimenzije časa ali razmerje med človekom in Univerzumom.

2.3 Vpletenost

Gre za osebni odnos človeka z naravo. Umetnik se vplete v naravo direktno s svojim telesom in tako pusti svoj vtis. Richard Long je s hojo ustvaril linijo in dokumentiral s črnobelo fotografijo.

2.4 Izvršitev in izvajanje

To je smer land arta, ki je najbolj vidna v javnosti in se ukvarja z ekološko problematiko – environmental art. Gre za raziskovanje ekosistema ali socialno političnih problemov v povezavi z okoljem. Umetnik s svojim delom opozarja na uničevanje in izkoriščanje narave – na globalno segrevanje, uničevanje naravnih habitatov in ekosistemov ter širjenje urbanizma. Umetniki, ki so se ukvarjali s smerjo so Joseph Beuys, ter Peter Fend.

Danes izraz land art pogosto uporabljajo napačno, da opredelijo vsakršno delo z naravo, čeprav se njeni koncepti ne skladajo z avantgardnimi deli pionirjev land arta. (<https://crnivran.wordpress.com/2013/06/15/land-art-kaj-kdaj-kdo-kako/>)

3 IZKUŠNJA OHO – idejno in konceptualno

»Umetniško delo ni več vezano na osebni dotik umetnikove roke, temveč ga je moč poljubno spreminjati in reproducirati, ne da bi pri tem izgubilo svojo sporočilno vrednost.« (Katalog, Moderna galerija, 2007)

Umetniško delo naj ne bi bila osebna izpoved. Umetniško delo je objektivna stvar. Prizadevanje, da bi osvobodili umetniška dela od čustvene navlake. Poskus odtisa je omogočil

distanco med predmetom in njegovim funkcionalnim namenom. Tako izniči funkcijo predmeta in hkrati omogoča čudenje nad osvobojeno stvarjo. Prav čudenje nekim pojavom pa omogoča pristen stik z bistvom sveta, katerega del ti pojavi so.

Formiranje skupine OHO je bil zapleten proces, ki je potekal med letoma 1963 in 1966. Sam izraz OHO je bil izbran za ime gibanja kot vzklík začudenja. Kot nek pojem začudenja: »Oho!«, ki je v osnovi koncepta gibanja OHO. Skupina OHO je zastavila kreativni izziv in sicer s sredstvi umetnosti šokirati človeka – vzbuditi v njem začudenje. Tako vržemo človeka iz tira ustaljenih norm in ga tako odpremo njegovi lastni svobodi, tako bodo deležne svobode tudi druge stvari in bitja sveta. Drugi razlog za izbiro imena skupine je konceptualne narave. Ime OHO je šifra za kvadrato kroga. Pri imenu na vsaki strani vidimo krog, v sredini, med krogoma, pa kvadrat. Gre za »medialno« formo med krogom in kvadratom, za nelogičen tretji pojav. V pripovednem jeziku je ime OHO medialna oblika, ki povezuje Uho in Oko = Oho.

Namesto klasične umetnosti so preprosto združevali medije ustvarjanja in varili njihove medialne oblike. Ustvarjalno delo skupine je bilo osredotočeno na konceptualno umetnost.

V letih 1968 do 1971 je skupina OHO za svoje postavitve uporabljala predmete kupljene v trgovinah ali najdene na odpadkih.

»Umetniško delo ni več vezano na pojem umetniškega predmeta, temveč se lahko prosto razprostire tako v mikro- kot makrorazsežnosti prostora.« Za pojavljanje umetniškega dela kmalu ni bilo več meje. Orodja konceptualne umetnosti so pri širjenju polja umetniškega procesa omogočala nadaljnje korake in sicer proti abstraktnim oblikam prostora. Delovanje v prostoru politične prakse (protestni stripi zoper vojno v Vietnamu), v potrošniškem prostoru (poulična prodajalna OHO-jevih izdelkov) in interakcija z dogajanjem na ulici (projekti z mimoidočimi).

»Umetniško delo ni več izključno vezano na osebnost avtorja. V procesu njegovega nastajanja lahko sodelujejo poljubne osebe, ki dodajajo svoj kreativni prispevek«.

Poleg fotografskih projektov in prostorskih instalacij v galerijskih prostorih so začeli uvajati performans, filmske in land art projekte. Med letoma 1969/ 70 se je skupina odločila, da bo v svojo umetniško prakso zavestno vključila duhovne vsebine. 1971 se je skupina odločila za projekt Komune v Šempasu, kjer je opustila tradicionalno delitev na zasebno življenje umetnika na eni strani in njegovo umetniško dejavnost na drugi strani s sloganom »Umetnost življenja-življenje umetnosti«. Utelesa zamisel o neločljivosti vsakdanjega življenja,

umetniškega ustvarjanja in duhovne prakse, zamisel, ki se je v 60. letih oblikovala v jedru gibanja OHO. (Katalog Moderna galerija, 2007, str. 11)

(Konceptualni umetniki in pomen njihovih umetniških del danes, 2007)

Slika 3: Triglav, 30.12.1968, Ljubljana

Triglav, 30.12.1968, Ljubljana, M. Matanović, D. Nez, D. Dellabernaedina – happening - Vrste happeningov z ironično političnimi pomeni. (www.delo.si)

Slika 4: Marko Pogačnik v Šempasu

Slika 5: Marko Pogačnik (Umetnik, ki dela za zdravje zemlje)

OHO je skupinsko delo, ki je spreminjajoča se skupina umetnikov v povezavi s svojimi družinami in prijatelji. Različna dela skupine se med seboj dopolnjujejo, opirajo in uravnotežijo. Zaključno dejanje skupine OHO je naselitev zapuščene kmečke hiše v Šempasu v Vipavski dolini leta 1971. Iz umetniškega dela nastane življenjska celica, ki skupaj z drugimi področji življenja v določeni stopnji svojega razvoja spet razvije umetniško delo kot del svoje celote. (Brejc, T., 1978)

Marko Pogačnik je rojen leta 1944 v Kranju. Leta 1967 je diplomiral iz kiparstva in od 1971 živi v Šempasu v Vipavski dolini. V šestdesetih letih je bil pobudnik in aktiven član slovenskega neoavantgardnega gibanja OHO. V enostavnem postopku je odtiskoval predmete vsakdanje uporabe in jim v galerijski postavitvi znova podeljeval samo videz neposredne prisotnosti. Skupina je delovala na poljih reizma, procesualne in konceptualne umetnosti. Od sredine osemdesetih let je bil aktiven na področju zdravljenja krajinskega in urbanega prostora. V vsem času njegovega ustvarjanja je prisotna interakcija z naravo/zemljo/

kozmosom in njenih formaliziranje v javnih delih, pisanju, delavnicah, risbi, ... Večdimenzionalnost Pogačnikove dejavnosti predstavlja enega najbolj samosvojih sodobno-umetniških pristopov v Sloveniji in širše. Marko pri svojem ustvarjanju nikoli ni sam. Vedno sodeluje z drugimi – z družino, kolektivi, ki so v sinergiji z njim. Zanj kiparjenje ni specifična praksa proizvodnje materialnih objektov, ki odražajo duhovno vsebino, temveč le sestavni del globalne bivanjske izkušnje. Sem spada vsaka dejavnost, ki se nanaša na človekovo prisotnost v prostoru oziroma v naravi. Sredi osemdesetih let je začel razvijati metodo zdravljenja zemlje, ki na izviren način povezuje naravo in umetnost. Poimenoval jo je litopunktura. Skupine litopunktur kamnov z znamenji (reliefi), imenovanimi kozmogrami, so bistveni izraz njegovih skulptur (Katalog, Moderna galerija, str. 264, 263)

Danes Marko sodeluje s skupino za umetnost VITAAA in s skupinami Life Net pri postavljanju geopunktur krogov po svetu. Tema - umetnost življenja je poudarjena na ekološkem področju, v umetnikovih pristopih k sodelovanju s svetovi narave, bodisi v primeru litopunktur Zemlje ali geomantičnih interpretacij posameznih krajev in pokrajin. Druga tema, življenje umetnosti, razkriva razne možnosti uporabe umetnostnega jezika pri komunikaciji z zavestjo narave in pri prebujanju človekovega zavedanja, oboje v odnosu do večdimenzionalnosti življenja in prostora. Marko skupaj z ženo Mariko iz naravnih materialov gradi večje instalacije, ki obiskovalcu omogočajo neposredno izkušnjo nevidnih razsežnosti prostora. (2012, zadnja stran) (Umetnost življenja-Življenje umetnosti, Marko Pogačnik, 2012, str. 260 - 273)

3.1 Od preobrazbe umetniške prakse k preobrazbi sveta

Pri utopičnih konceptih gre za igro z možnimi spremembami družbe in civilizacije. V primeru Beuysove socialne plastike govorimo o »spreminjanju« sveta in pri tem mislimo na uporabo konceptov in medijskih orodij, ki jih je množica ustvarjalcev v 60. In 70. letih minulega stoletja (vključno z ustvarjalci gibanja OHO) razvila pri neposrednem zavzemanju v socialnem, ekološkem in civilizacijskem tkivu sveta. Iztok Geister, soustanovitelj skupine OHO, je razvil izvirno obliko poglobljene ekologije s pobudami za zaščito ptic, pokrajine in narave nasploh. Milenko Matanović je v ZDA razvil podjetje, ki pomaga krajevnim skupnostim razviti in zgraditi svoja urbana središča na način skupnega načrtovanja. Matjaž Hanžek deluje kot varuh človekovih pravic v Sloveniji. Razvil je različne oblike soočanja z blokadami in travmami, ki jih v življenjski prostor projicira sodobna civilizacija z vojnami in ekološko neosveščenostjo. Vendar pa umetnostna kritika še vedno čuti izrazit odpor do tega

področja ustvarjanja in ni zaznati dovolj zanimanja za umetniške projekte, ki se ukvarjajo z dejavno preobrazbo danega sveta, kljub očitni katastrofalni krizi in hkrati tudi našega lastnega bivanja. (Gržinić, M.,2007)

4 MOJE DELO

Vir navdiha ter zgodovinske dogodke sem združila v sodobni umetniški umetnosti land artu. Posebna izkušnja pa je ustvarjanje izven ateljeja, zunaj štirih sten, kjer so pomembni zvoki, vonj in vremenski vplivi. Vsi ti vplivi pripomorejo, da se v naravi prepustiš in osvobodiš zavor. Svoje ideje sem gradila v povezavi z zgodovinskimi dogodki, saj je moj namen sporočilne narave. Hkrati pa je ideja umetniškega dela tudi samostojna ter igriva.

4.1 Zgodovinjene

Že v času Rimljanov je peljala pot čez Ljubelski prelaz in povezovala sosednje kraje, mesto Virunum na Gosposvetskem polju z Emono, sedanjo Ljubljano. (Viktor Kragl, 1936, str. 6)

Ob cestah so bili postavljeni rimski kamni v spomin kakšne nesreče ali v spomin kakemu njihovem božanstvu. Enega teh rimski kamenov, ki je stal ob cesti vrh Ljubelja so leta 1885 preselili v Celovški muzej. Nekatero rimsko kamno so preuredili v nabiralnik za cerkvene milodare. Čez Ljubelj je l. 1036 hitela krška grofica blažena Hema, ob novici o smrti svojih dveh sinov. Po ljubeljski poti so hodili trgovci v srednjem veku in sicer že pred letom 1239.

Promet čez Ljubelj je narasel, ko je leta 1382 Trst pripadel Avstriji.

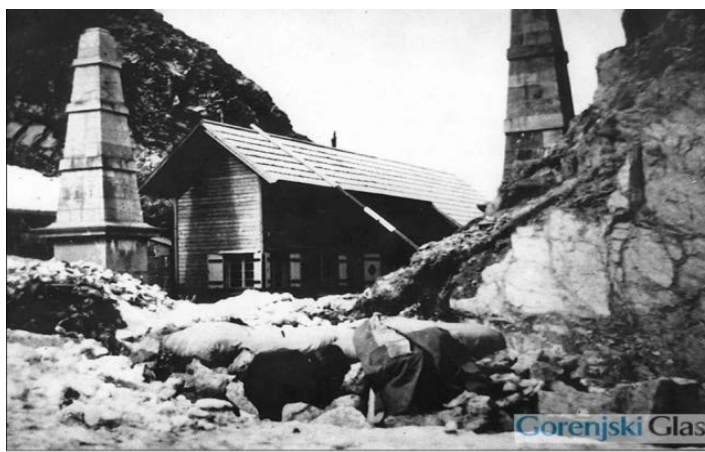
Slika 6: Ljubelj v Valvasorjevem delu »Slava vojvodine Kranjske«

Ljubelj v Valvasorjevem delu »Slava vojvodine Kranjske« 1676, slika prvega predora pod vrhom Ljubelja (www.gore-ljudje.net)

Slika 7: Cesta čez Ljubeljski prelaz s Kranjske strani na jedkanici iz poznega 18. stoletja (www.gore-ljudje.net)

Ozka tovorna pot se je po mnenju deželnih stanov zdela prešlaba; leta 1560 so sklenili napraviti čez Ljubelj cesto. Delo je potekalo 20 let. Ker v tistem času ni bilo smodnika, so skale in pečine rušili pozimi. Ob zamrznjeno skalnato steno so zakurili grmado in tako so pod vplivom vročine skale pokale in se rušile. Na vrhu Ljubelja je potekala nova cesta skozi predor prevrtali so vrhnjo gorsko pečino. (Viktor, Kragl, 1936, str. 7, 8) 100 let kasneje je Valvasor zapisal, da je bil predor dolg 150 geometričnih korakov, 12 čevljev visok in 3 čevlje širok. Znotraj je bil predor obokan s kamenjem, delno podprt z lesom. V sredi predora se je nahajala meja med Kranjsko in Koroško. Leta 1728 na novo predelajo ljubeljsko cesto in v spomin postavijo vrh Ljubelja dve kamniti piramidi visoki 15 m.

Slika 8: Stari Ljubelj z obeliskoma

Postavili so ju leta 1728, ko so 6. 4. 1941 iz približno 100 m dolgega predora izkopalí usek, danes pa je to prijetna planinska pot na Stari Ljubelj. (www.gore-ljudje.net)

Cesta čez Ljubelj je bila najkrajša povezava Avstrije in pomembnost zveze tretjega rajha z Jadranskim morjem.

Koncentracijsko taborišče Mauthausen je nacistična Nemčija ustanovila leta 1938 in sicer 20 km od Linza v Zgornji Avstriji. Delovalo je do 5. maja 1945, ko so ga osvobodili vojaki ameriške armade. V obdobju sedmih let je bilo v Mauthausen in podružnice privedenih okoli 200.000 zapornikov, 119.000 internacije ni preživel. Mauthausen je bil centralno taborišče s statusom taborišča tretje stopnje, kar pomeni najbrutalnejše uničevalno taborišče. Na območju celotne Avstrije je bilo več kot 50 podružnic. Porast podružnic taborišč se je zgodil leta 1943, ko je pričelo primanjkovati moške delovne sile zaradi mobilizacije moških v vojsko.

Ena od podružnic je bilo koncentracijsko Taborišče Ljubelj jug, od Mauthausna oddaljeno 320 km, edino na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Prvi interniranci so bili privedeni 3. junija 1943 v kraj Podljubelj (Sv. Ana). Po različnih virih naj bi bilo v Taboriščih Ljubelj jug in sever skupno okoli 1800 internirancev. (Romšak, J., 2015)

Hkrati edini krematorij v Sloveniji. Taborišče so zgradili na travniku pod ljubeljskim platojem, medtem ko je bil drugi del taborišča na koroški strani. Leta 1944 je bil predor zgrajen za najpotrebnejši motorni promet po strateško pomembni cesti za Nemčijo. Predor naj bi omogočil učinkovitejšo povezavo med celovško kotlino čez Karavanke proti Jadranu.

Zaporniki so bili iz okupiranih dežel Francije (800), Poljske (450), Rusije (188), Jugoslavije (144) izmed teh največ Slovencev. Nemci in Avstrijci (70) so bili osebe s kriminalno preteklostjo in oni so bili vodje taboriščnikov. Drugi jetniki so bili po izvoru iz Češke, Španije, Norveške, Luksemburga, Grčije, Belgije in Nizozemske.

Zaporniki so pod izredno težkimi pogoji gradili cesto in predor pod Karavankami. (Občina Tržič, 1981, str. 54) Podvrženi so bili suženjskemu delu v vseh vremenskih razmerah, v ostrem gorskem podnebjju, z dolgimi in snežnimi zimami, po izjemno napornem urniku. Bili so načrtno odtegnjeni od hrane in posledično podhranjeni, brez možnosti zdravljenja, izpostavljeni zločinskemu ravnanju, stalnemu trpinčenju in vsakodnevni grožnji s smrtjo. Teror so izvajali vodje barak, SS - nadzorniki, komandant taborišča in SS - zdravniška služba. Zaporniki so bili oblečeni v taboriščna oblačila iz celulozne volne s sivo-modrimi črtami z našito trikotno oznako in številko, ki so jim jo dodelili že v Mauthausnu. Na glavi so imeli čepico, na nogah pa cokle. Redno so jih strigli na kratko, na sredini glave so jim pobrili črto, s katero so jih označili, v slučaju pobega. Pomemben sistem razosebljanja internirancev je bila tudi brezimnost, omejena na taboriščno številko. V taborišču je delovala SS - ambulanta, ki jo je vodil zloglasni dr. Sigbert Ramsauer, ki je po pripovedovanju že v predhodnem delu v zaporih z injekcijo v srce usmrtil 700 obolelih kaznjencev. Civilne delavce je zdravil

primitivno in jih poškodovane in bolne prepozno pošiljal v bolnico na Golnik. Kaznjencev pa ni zdravil, ampak je zanje uporabil evtanazijo z bencinsko injekcijo ali pa je onemogle s transporti napotil v Mauthausen; taki bolniki so, če so preživel pot, končali v krematoriju. (Romšak, J., 2015) Interniranci so prisilno delali podnevi in ponoči, kopali predor dolg 1500 m, in ga že po petih mesecih prebili. 4. novembra 1944 je skozi predor zapeljalo prvo vozilo. Umirali so od izčrpanosti, muk, boleznin in lakote.

Prebivalci Tržiča so že od prvega dne pomagali internirancem z vsem, kar so premogli. Na tem območju je delovalo odporiško gibanje proti nemški okupaciji. Aktivisti v Tržiču so stalno zbirali hrano in pijačo za zapornike. (Memento, 1972, str. 12, 13, 14)

Slika 9 Ljubelj, 6.4.1941 (onger.org)

Slika 10: Zaporniki (www.lajsiab.com)

Koncentracijsko taborišče Mauthausen na Ljubelju (1943 do 1945)

Slika 11: Koncentracijsko taborišče Mathausen na Ljubelju (1943 do 1945)

Zapornik pripoveduje, da je bil številka 26866, brez pravic, opsovan, pretepen in krvaveč. (Ljubeljsko taborišče, str. 7,8,1962)

V času božiča je leta 1944 v taborišču na Ljubelju francoski interniranec Gaston G. Charlet napisal pesnitev o cerkvi Sv. Ane. Cerkev je vsak dan opazoval iz taborišča in hodil mimo nje na prisilno delo:

»To zimo še zvonovi, v molk odeti, o žalost, nič ne bodo peli

Kot naše duše v gori tej prekleti so v hudi stiski onemeli.

Na večer bodo v mrak zveneli sami odmevi iz daljnega sveta,

Iz krajev, kjer ljudje so še veseli, ker so svobodni in lepo doma.

A za nas, ki trpimo na gorskem prelazu, kamor utrip življenja ne seže,

Za nas, ki lačni trepečemo v mrazu, ko sveži sneg nas v podplate reže

In negotove ubiramo korake po zasneženi gorski skali,

O bratje, za nas siromake bodo zvonovi molčali.

O, saj bi radi peli, doneli do neba zvonovi v obcestni kapeli,

Ki rada bi z nami ušla!

A šipe so razbite, oltar je zaprašen(ne sliši se nabožnih pesmi zven)

In njegov koničasti zvonik je kot mi vsi vklenjen jetnik.

Ko pa bo ura polnočna prišla, bo v polnih prsah krepko zadonel udarec;

Iz nikdar strtega srca bo silno, praznično zvenel.

Ker naša srca so mogočen zvon, ki bo ubiral radostne glasove:

Svetal in nenačet je njihov bron, sinil bo dan, ko bomo«

(Romšak, J., str. 11)

Preteklo je 670 let od velike nesreče pod Košuto (kjer prebivam sama z družino na nadmorski višini 840m), ko je leta 1348 hud potres in skalni plaz s Košute porušil tedanji Ljubeljski trg. Z obličja zemlje je bilo zabrisanih več vasi, celotna fara Šentjanž ter podirali so se gradovi in cerkve. Ljudje so bežali preko Ljubelja v Borovlje in ob sotočju Mošenika in Bistrice je nastalo novo naselje Tržič. Ob pustošenju plaza so se skale valile v dolino in še danes jih

imamo prebivalci po vrtovih za spomin. Tehtajo po 10 ton in več. Predniki so se po nesreči vrnili, postavili nove domove in novo cerkev Sv. Ane, malo višje na gori in jih kot stražarka varuje pred novo nesrečo. (Članek list, str. 72, 73)

V srednjem veku 127 let po plazu je doletela »Šantančane« nova nesreča. Prišli so Turki. Ropali so, morili, ne le otroke, tudi moške in ženske so vozili v suženjstvo.

Leta 1870 je bil izdelan načrt za železnico skozi Ljubelj, ki bi povezovala Celovec, Borovlje, Tržič, Kranj. Načrt pa ni bil realiziran. Promet preko Ljubelja je oživel šele z motorizacijo. Ob koncu 1. svetovne vojne in razpadu AO, 1918 so Ljubelj zasedli Nemci. (Članek Ljubelj skozi vojaško zgodovino, str. 16 - 21)

Aprila 1945 je Tržič preživljal zadnje dneve vojne. 5. maja 1945 so taborišče osvobodili vojaki ameriške armade. Nemška nacistična vojska je bežala skozi Tržič proti Ljubelju in dalje v Avstrijo.

Slika 12: Spomenik »Obtožujem« francoskim žrtvam

Slika 13: Krematorij

Spomenik »Obtožujem« francoskim žrtvam pri nekdanjem koncentracijskem taborišču Ljubelj.

Po končani vojni so se spraševali, zakaj niso partizani osvobodili taboriščnikov in preprečili nečloveško trpljenje. Razlog zato je bila težko dostopna lokacija taborišča, skritega med visokimi skalnatimi vrhovi. Poleg tega je taborišče varovalo več kot 300 dobro oboroženih vojakov SS in policije. Tudi letalska pomoč zaveznikov ne bi bila mogoča, saj je bila dolina ozka in težko dostopna. Najpomembnejši razlog pa je bilo dejstvo, da bi z napadom na taborišče ogrozili številne internirance in civilne delavce, ki so bili istočasno tudi kritje za nemške vojake. Kljub oviram so partizani Kokrškega odreda poskušali organizirati napad na taborišče. Partizani pa so pomagali tudi pobeglim internirancem, ki jim je pobeg uspel, tako da so jih po predhodnem dogovoru počakali na dogovorjenem mestu. Pobegli so se običajno

vključili v partizanske enote. Znan francoski interniranec je pobegnil in se zatekel na kmetijo Zajmenovih v Podljubelju (kmetija nad mojim domom), kjer je dobil potrebno pomoč. Po koncu vojne je večina tujih internirancev zapustila Ljubelj skozi predor in odšla na koroško stran, kjer so številni Francozi ustanovili francosko brigado Liberte, tudi Poljaki so ustanovili svojo brigado. Obe brigadi sta skupaj s partizanskimi enotami dokončno osvobodili Koroško in pomagali pri iskanju odgovornih zločincev iz taborišča. (Romšak, J., 2015)

Tržičani so po svojih močeh vseskozi pomagali internirancem. Civilni delavci, ki so delali na Ljubelju, so bili najbližje internirancem in so se z njimi neposredno srečevali. Pomagali so jim s hrano in dostavljali pisma in pakete prispelle po kurirjih. Ostali Tržičani so z občasnimi akcijami zbirali hrano, cigarete in druge priboljške za internirance. To pa je bilo treba dostaviti v taborišče mimo vseh kontrol, kar pa je bilo zelo nevarno.

5 AVTORSKO DELO

LAND ART (zemeljska umetnost)

5.1 Projekt 1 žabice

Projekt, ki sem si ga izbrala, se nahaja v gozdu, kjer prebivam, kjer so se v bližini zgodile vojne grozote med 2. svetovno vojno. Med drevesi v določenem delu gozda sem nanizala žabice iz papirja, katere sem s pomočjo svojih otrok zgibala iz papirja v tehniki origami. Žabo sem izbrala, saj je avtohtona žival v kraju, kjer prebivam. Za oblikovanje žabic sem izbrala bel papir formata 40 X 40 cm, iz katerega sem jih v papirni tehniki zgibala. V delo sem vključila tudi svoje otroke. Bela barva nakazuje nedolžnost, katera se navezuje tudi na internirance v zaporu. Strastna želja po begu, je terjala marsikatero življenje, vendar to ostalih ni ostalih od poskusa novega pobega. Žaba, kot predstavnica živalskega sveta, predstavlja nagon za preživetje v naravi in boj s silami, ki nasprotujejo preživetju. Ob potoku se žabice zbirajo, ker je voda vir življenja in čistosti. Potok priteče iz Ljubelja, mimo našega doma in odteka navzdol v dolino. Nagon, ki živali žene k vodi prikazuje klic po rešitvi in željo po begu. Žaba je dvoživka in pozimi se vzdržuje pri nizkih temperaturah. Skupaj v množici - simbiozi se prebijajo skozi življenje. Podljubeljska cesta vodi skozi gost, deževen gozd in vsako leto ob nalivih vzame na stotine žabjih življenj. Tik po močnejšem deževju žabe na cesti obležijo mrtve druga poleg druge. Prizor je srhljiv. Vendar pa se je v kraju Podljubelju že

namestila posebna ograja ob cesti, katera naj bi omejila pomor žab ob nalivih. Jasno pa je, da človek vseeno ne uspe zaježiti živalskega nagona, saj je še vedno veliko žab povoženih.

Narava je naše življenjsko okolje, ki vsebuje sestavine za preživetje. Ob poplavi materialnih dobrin in brezmejni želji po zaslužku smo pozabili na zavetje, ki ga nudi narava. Ohranjanje čistosti narave je nujno za vsa živa bitja.

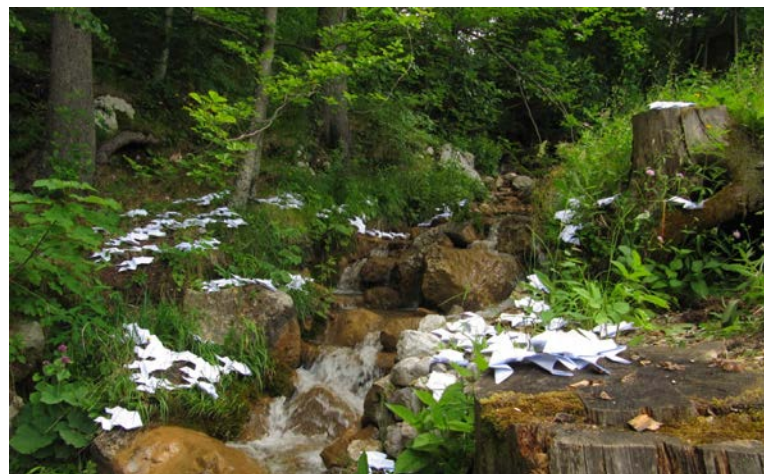
Ob tej vsebini sem razmišljala o zapornikih, kateri so ravno tako nemočno padali pod vplivom močnejših. Krutost in hladnost močnejšega ni imela meja.

Jekleno vzdržljivost pa so imeli tudi zaporniki taborišča, katera je v določenem trenutku vseeno popustila.

Žaba je žival, ki je večkrat nastopala že v starih pripovedkah, kjer je imela pomembno vlogo v življenju človeka. Modrost, a na drugi strani grda zunanja podoba. Lepi zunanji podobi človeka ali predmeta je človek večinoma podlegel.

Slika 14: Žabice ob potoku

Slika 15: Žabice ob potoku -1

Slika 16: Žabice ob potoku - detajl

Slika 17: Žabice ob potoku - ČB fotografija

Slika 18: Žabice ob potoku - bližje

Slika 19: Kontrast

5.2 Projekt 2

Ob cesti, ki pelje proti mojemu domu sem s tempero narisal črte z belo barvo, dve črti sta rdeči in tudi nekaj kamnov ob cesti. Bele črte predstavljajo nedolžne zapornike, rdeče črte pa krvavo mučenje in ubijanje le - teh.

Slika 20: Na cesti/projekt 2

Med procesom ustvarjanja se je na cesti pojavil vodni madež, kateri nam razkriva domišljajske predstave. Postava na sredi fotografije spominja na izmučeno postavo zapornika. Prav ta madež je vir ideje v nadaljevanju ustvarjanja.

Slika 21: Pot do doma

Slika 22: Pot do doma - detajl

Slika 23: Rdeči kamni preko rdeče črte; ob cesti ne desni kup kamenja, ki čaka na »obarvanje«.

Slika 24: Nadaljevanje koncepta: »Zapeljevanje s poti«

Slika 25: Nadaljevanje koncepta: V zadnjem delu ustvarjanja sem se poigravala s papirnimi črtami in zapeljala črto iz poti v gozd.

Slika 26: » Zapeljevanje s poti 1«

LIKOVNA DELAVNICA

Hkrati z ustvarjalnim procesom za diplomsko delo sem izvajal likovno delavnico z otroci, ki so stari 7, 8 in 14 let. Delavnico sem izvajala pred domačo hišo v Podljubelju na travniku 24. julija popoldne in 1. in 2. avgusta dopoldne na cesti pod domačo hišo.

Slika 27: Ustvarjalnost otrok

Slika 28: Ustvarjalnost otrok - 1

Likovna delavnica 2015 snovi, ki so bile uporabljene so bili listi in veje iz bližnjega gozda ter tempera barve. Ustvarjalnost otrok (starost dečkov 7 in 8) med procesom mojega ustvarjanja, ki so s še večjim navdušenjem uresničevali svoje ideje. Seveda sem bila navdušena in dokumentirali še njihove ideje. Mentor: Darja Zupan

Slika 29: »Ujete duše«

Likovna delavnica 2015, Snovi, ki so bile uporabljene pri likovni delavnici so bili kamni iz bližnje okolice. Otroci (stari 7, 8 in 14) so preko mojega dela dobili močan navdih in ustvarili umetnost v naravi s kamni, saj imamo kamnov na pretek v okolici hiše. Idejo so imenovali »Ujete duše«. Mentor : Darja Zupan

5.3 Koncept, ki sem ga v 4. letniku razvijala temelji na osnovi slučajnih »proizvodov« narave :

Slika 30: »Proizvodi« narave

Slika 31: »Proizvodi« narave - 1

Sliki sta iz razstave 4. letnika Slikarstvo, kjer je poudarek na slučajnem delu narave

Slika 32: Kombinacija delov iz narave

V nadaljevanju študija na Likovni pedagogiki bom razvijala koncept na področju land arta, saj sem v procesu diplomskega raziskovanja odkrila nekaj smeri, ki me zanimajo. Na osnovi madeža v naravi ali okolici (oblaki na nebu, kavni madeži, slučajno razlite različne snovi, ...) bom z dodajanjem likovnega ustvarila zaključeno celoto.

6 DIDAKTIČNI DEL

V likovno – pedagoškem delu sem izvedla za 1. letnik srednje šole, na temo umetnosti land arta v povezavi z ekologijo in varovanjem narave. Problematika pri konceptualni umetnosti se nanaša na razmeroma premalo subtilen in spoštljiv odnos do narave – okolice v kateri živimo. Likovna naloga za dijake je bila, da v okolici šole oblikujejo kompozicijo iz naravnih materialov.

V uvodu sem dijakom predstavila določene značilnosti sodobne likovne prakse iz področja konceptualne umetnosti - land arta. Ob ogledovanju in analiziranju ustvarjalnega procesa v naravi, ki sem ga dijakom predstavila preko video posnetka Rivers and Tides umetnika Andya Goldsworthya, dijaki občutijo svobodo in stik z naravo. V nadaljevanju so dijaki dobili nalogo, da v okolici šole oblikujejo kompozicijo iz naravnih materialov, s ciljem, da bi okrepili povezanost človeka z naravo. Odnos z naravo danes otrokom ni vedno omogočen, zato ljudje pozabimo, da mnoge odgovore na svoja vprašanja lahko dobimo ob stiku z naravo.

Konceptualna umetnost je zajeta v učnem načrtu sodobnih likovnih praks za srednje šole. Izraz sodobne likovne prakse označuje likovne prakse, nastale po letu 1960, ki ne uporabljajo tradicionalnih načinov likovnega izražanja, kot so risanje, slikanje, kiparstvo. Ustvarjalci likovna področja med seboj prepletajo in iščejo nove, drugačne možnosti izražanja, saj ne želijo, da bi se njihova dela prodajala in odtujila njim samim. Želijo, da bi njihova dela služila sporočilnosti vsem ljudem in ne zaslužku elitnih skupin ljudi. Likovno klasične probleme zamenjajo aktualne vsebine, ki so vsakdanje in družbeno vpete. (Zupančič, 2006).

Pri likovni nalogi sem ugotovila, da je bila dijakom tema zanimiva in je pritegnila njihovo pozornost. Ustvarjanje z naravnimi materiali jih je spomnilo na igranje v otroških letih, pri delu niso bili omejeni ne s prostorom v katerem so ustvarjali in ne s formatom likovnega ustvarjanja.

Predmet Umetnost se povezuje s cilji državljanske vzgoje, ker obravnavajo umetnine, ki temeljijo na poststrukturalističnih metodah in tako vsebuje kritično mišljenje, oblikovanje stališč in vrednot. Umetniška dela lahko s tem spodbujajo tudi sodelovanje v družbi in empatijo. (Kemperl, 2013)

Ob sodobnih likovnih praksah in medpredmetnega povezovanja se lahko problematizirajo tudi trenutne razmere znotraj razreda, se ustvari zanimanje za družbeno dogajanje ob tem pa se razvija sposobnost raziskovanje samega sebe.

Likovno – pedagoško delo sem izvajala na Biotekniški srednji šoli v Strahinju v 1.letniku gimnazije, kjer je bilo 13 dijakov. Ob manjšem številu dijakov je bila izvedba likovne naloge na temo Land arta v okolici šole izvedljiva.

Nadalje predstavljam učno pripravo, Power-point predstavitev, avtorefleksija nastopa in fotografije končnih izdelkov dijakov z opisi tematike umetnosti Land arta.

6.1 Učna priprava

Datum: 7.4.2015	Šolsko leto: 2014/2015
Šola:	Srednja biotehniška šola Strahinj
Učitelj likovne vzgoje:	
Predmet:	Likovna umetnost
Okvirni čas obravnavanega področja:	2 uri
Razred:	1. letnik Biotehniška gimnazija
Likovno področje:	Sodobne umetniške prakse
Likovna naloga:	Značilnosti posameznih sodobnih umetniških praks in oblikovanje kompozicije na izhodiščih land arta
Likovna tehnika:	Sestavljanje kompozicije iz naravnih materialov
Likovni materiali in pripomočki:	Naravni materiali: kamni, listje, veje, storži, lišaji.
Likovni motiv:	Neskončnost naravnih procesov; moč narave; človek v odnosu do narave, ekologija
Učne metode:	razlaga, pogovor, demonstracija
Oblike dela:	individualna (samostojna), frontalna
Učni mediji in pripomočki:	Računalnik, LCD p.
Medpredmetne povezave:	Biologija, Družboslovne vede
Učni pripomočki:	LCD projektor, računalnik, programska prezentacija fotografij
Vrsta učne ure:	Uvodna, kombinirana
Literatura in drugi viri:	Zupančič, T.,(2006). Metoda likovno pedagoškega procesa: Priročnik za učitelje. Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana, Vir video posnetka iz you tuba: https://www.youtube.com/watch?v=FPDH8yCnlk0 Viri slikovnega gradiva: www.artlex.com ; www.urchinmovement.com ; www.greneway.herts.sch.uk ; www.urchinmovenent.com ; www.akropola.org , www.nadlanu.com ; www.documentaryfilms.net ; www.delo.si ; opusteno.rs ; www.ekologija.com.hr ;

Cilji / učenci:	<ul style="list-style-type: none"> - <u>ponovijo</u> pojme: ideja, rozeta - <u>usvojitev</u> enega od načinov sodobnih umetniških praks - <u>spoznajo</u> nove pojme: geometrijski in svobodni vzorec, koncept, konceptualna umetnost - Spoznavajo in preizkušajo izrazne možnosti sodobnih likovnih praks – Land art - Ob konkretni likovni nalogi navajajo na samostojno izbiro oblikovalnih strategij - spoznajo pojma: Land art, koncept - Primerjajo in analizirajo lastna umetniška dela sošolcev ter umetniške postavitve z vidika likovnega jezika - Razvijajo pozitiven odnos do narave
-----------------	--

Učitelj	Učenci	Učne metode, sredstva, pripomočki
Uvodni del		
<p>Pozdravim dijake ter jih povprašam o njihovem stiku z naravo, odnosu do narave. Povprašam kaj jim pomenijo drevesa, zemlja in kamenje. Skupaj ugotovimo, da nujno potrebujemo dobro sodelovanje z naravo, saj še vedno najnujnejše dobrine črpamo iz nje. Pokažem jim fotografije ter video umetnika Andyja Goldsworthija za ugotavljanje in razumevanje in odprem pogovor o Land artu.</p>	Opazujejo fotografije in sodelujejo v pogovoru	<p>Slikovno gradivo</p> <p><i>Slika 33: Andy Goldsworthy</i></p>
<p>Učence spodbujam h pogovoru in k razmišljanju ustvarjanja zunaj zaprtega prostora. Vprašanja: Kdaj so nazadnje ustvarjali zunaj prostora ali zunaj omejenega formata? Kaj jim pomenijo naravni materiali v primerjavi z umetnimi? Kako bogato domišljijo glede ustvarjanja imajo na odprtem prostoru?</p>	Sodelujejo pri pogovoru	<p>pogovor</p> <p><i>Slika 34: Andy Goldsworthy</i></p>

Osrednji del

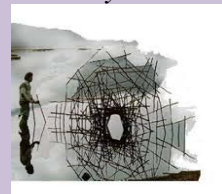
Posredovanje vsebine o likovnih pojmih

Ob istem primeru učence spodbudi in jih vodi do glavne točke pogovora o Land artu, ki je zemeljska umetnost, pove nekaj besed o zgodovini in nastanku Land arta; sporočilu umetnikov, ki so ustvarjali v tej umetnosti; oddaljenost umetniških del od muzejev, galerij, daleč od civilizacije; fotografija umetnine je edina dokumentacija in je razstavljena v galeriji.

Izpostavljajo lastna opažanja dokler ne ugotovijo glavne niti pogovora.

Slika35: Andy Goldsworthy,

Slika36: Andy Goldsworthy.

Posreduje nove likovne pojme

Razlaga pojma: koncept - ideja, njegove značilnosti, najdemo ga v vsakdanjem življenju, kako se v likovnosti razlikuje od ostale umetnosti, sporočilnost konceptualne umetnosti, nasprotje tradicionalne umetnosti – ponovimo pojem tradicionalna umetnost nasproti konceptualni. Ideja postane mehanizem, ki ustvari likovno delo. Sodobni umetnik preko ustvarjanja posreduje politične, ekološke in socialne ideje.

Prisluhnejo in aktivno sodelujejo pri razlagi s pogovorom.

Slika37: Leonardo da Vinci

Slika 38: Joseph Beuys

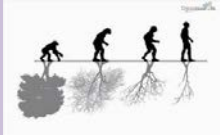

S slikovnim gradivom spodbudi učence k razmišljanju problematike umetnika

Naštevajo ugibanja o umetnikovi problematiki (Goldsworthy se je iz galerije umaknil v naravni prostor daleč od civilizacije, opozoril je na varovanje narave in čudovite momente, ki jih preživlja v naravi), ugotavljajo, da umetniki Land arta porabijo veliko časa in sredstev za svoje stvaritve

Fotografije slovenskega predstavnika skupine OHO - Marko Pogačnik - ki vključujejo Land art

Slika 39: Marko Pogačnik

<p>Ob razlagi poudari, naj si učenci izberejo koncept, ki ga bodo uporabili, na kakšen način in v povezavi z današnjo problematiko: Ekologija, odnos človeka do naravnih dobrin</p>	<p>Naštevajo problematike</p>	 <p>Slika 40: Razvoj človeka</p> <p>Slika 41: Pljuča</p>
<p><i>Napoved likovne naloge</i></p>		
<p>Pojasni, da so okoli nas vsepovsod materialne dobrine. Sami se lahko odločijo ali bodo uporabili geometrijski ali svobodni vzorec. Spodbuja k izvirnosti in ustvarjalnosti ideje koncepta učenca.</p>	<p>Opazujejo in poslušajo. Likovno izražanje se nadaljuje pred šolo, kjer je travnik in drevesa; po dvojicah na svojem predelu travnika izdelajo svoj land art</p>	<p>Opazovanje, pogovor</p>
<p><i>Likovno izražanje</i></p>		
<p>Učence pri delu spodbuja in jim pomaga pri reševanju likovnih problemov. Po potrebi spominja na vsebino učne ure oz. likovne naloge. Sprašujemo jih po njihovem konceptu in tako sproti preverjamo njihovo razumevanje naloge in jih pripravljamo na zagovor. Ohranja ustvarjalno delovno vzdušje.</p>	<p>Izdelujejo likovni izdelek in upoštevajo navodila naloge</p>	<p>Fotoaparat, računalnik</p>
<p style="text-align: center;">Sklepni del</p>		
<p>Pazimo na (oblikovanje meril za vrednotenje):</p> <ul style="list-style-type: none"> - izvornost idejnih rešitev (ali je učenec zadel bistvo Land arta) - tehnična rešitev (ali prikazuje problematiko ekologije). - Likovna rešitev prikazuje problematiko ekologije 	<p>Predstavijo koncept oz, povezavo z likovno nalogo. Ovrednotijo izdelke. In utemeljijo svoja mnenja</p> <p>Vsaka dvojica v nekaj stavkih predstavi svoje ustvarjanje sošolcem; Poslikajo svoje ustvarjalne primere Land arta; skupaj izdelamo plakat s fotografijami učenčevih del.</p>	
<p>Zapiše ocene in uredi razstavo plakata.</p>	<p>Sodelujejo pri oblikovanju plakata</p>	 <p>Slika 42: Plakat v učnem procesu na srednji šoli</p>

6.2 Primeri likovnih izdelkov

Slika 43: Dijaka 16 let

Slika 44: Polž v spirali

Slika 45: Polž v spirali - končno likovno delo

Dijaka 16 let sta združila vsak svojo idejo v eno skupno. En dijak je želel ustvariti spiralo, ki se odmika navzven, drugi dijak pa polža, tako je nastalo oboje. Iz koncepta oblike spirale se je ustvarjanje v paru sprevrglo v konkretno naravno obliko. Dijaka sta želela opozoriti na neskončni tok življenja, ki se lahko odpira navzven ali navznoter, in to sta prekinila in dopolnila v obliko polža, kot ena izmed neskončnih živalskih vrst. Opozoriti sta hotela na eno od oblik življenja, s katerimi si delimo prostor na Zemlji.

Slika 46: Figura

Slika 47: Figura,

Slika 48: Figura.

Slika 49: Figura-

Dijaka 16 let, Dijaka še razmišljata, ideja še ni popolnoma jasna. Pri likovni nalogi se nista posebej osredotočila na cilje lik, naloge, pač pa je kljub temu nastalo dobro likovno delo. V hudomušnem vzdušju sta dijaka za motiv izkoristila svojo senco. Osnovni motiv je bila človeška figura kot ena izmed oblik življenja na Zemlji, katera zasenči vse ostale oblike življenja. Senco sošolca je drugi obrobil s palicami in tako sta ustvarila aktivno linijo, obris figure.

Dijakinje 16 let, Dijakinji sta si zamislili obliko diamanta, kot strukturo iz narave, ki je popolna. Z naravnimi materiali sta se poskušali približati idealni obliki diamanta nad katerim sta navdušeni, ker je proizvod narave. Redoljubnost dijakinj in izbran koncept se povsem sovпада s cilji likovne naloge.

Slika 50: Diamant

Slika 51: Diamant

Slika 52: Diamant

Slika 53: Končno likovno delo

Dijakinje 16 let, Začetek ustvarjanja oblike rozete, kot cikel življenja. Linije naj bi se odvijale od znotraj navzven, se odpirale novim izzivom. Dijakinje se prepustijo domišljiji, različnim oblikam in barvam razpoložljivih naravnih materialov

Slika 54: Rozeta

Slika 55: Rozeta

Slika 56: Rozeta

Dijakinje 16 let, Spirale okoli drevesa, ki predstavlja izvor, neko osnovo za začetek gibanja. Dijakinji sta si izbrali za center drevo in okoli njega razvili različne spirale, ki ponazarjajo odpiranje navzven. Smisel ali osnovna ideja dijakinj je bil proces igre same.

Slika 57: Rozeta ob drevesu

Slika 58: Rozeta ob drevesu

6.3 Sklepna misel o realizaciji konkretne likovne vsebine

Likovna vsebina, ki sem jo izvedla pri pouku likovne umetnosti, se mi je zdela še posebej zanimiva, saj dijaki v šoli tega še niso izvajali. Na začetku ure, ko smo si ogledali kratek film o znanem umetniku Andiju Goldsworthyju, so dijaki občudovali delo v naravi ter svobodo, ki je s tem delom povezana. Pri nadaljevanju, ko so sami izvajali land art v okolici šole, so se presenetljivo z zanimanjem in igrivostjo lotili izdelovanja svojih zastavljenih konceptov. Pri tej likovni vsebini so zelo pomembne vremenske razmere, saj ob slabem vremenu ni primerno izvajanje pouka v naravi. Po izvedbi likovne vsebine smo skupaj z dijaki oblikovali plakat s fotografijami likovnih del land arta ter ga obesili na hodniku šole pred likovno učilnico. Tako so tudi ostali dijaki z zanimanjem ogledovali, kaj so ustvarjali dijaki ostalih razredov. Pomembno zame pri tej izkušnji pa je predvsem odziv dijakov, kateri so uživali in zavzeto ustvarjali. Likovna vsebina, ki sem jo uporabila v pedagoškem procesu z dijaki pa je osnovna tema pri diplomi. Tako se je vsebina diplomskega dela prepletala tudi s praktičnim delom z dijaki.

7 ZAKLJUČEK

V svojem diplomskem delu sem izhajala iz narave, katera je že vse življenje moje vodilo. V 4. letniku me ustvarjanje kmalu zaneslo ven iz zaprtega prostora, v naravo, saj sem osnovo ali temelje našla v naravi. Profesor Zdenko Huzjan je pripomogel k spreminjanju procesa mojega ustvarjanja preko sodobnih likovnih praks, ki niso vedno razumljive. Sledilo je raziskovanje, iskanje pravih idej. Vse so vodile k vprašanju ali je umetnost v naravi naravna stvaritev enakovredna umetnosti, ki jo ustvari človek. Teoretski študij je povezal razmišljanje, občutke v celoto. V diplomskem delu sem ustvarjanje nanašala na zgodovinenje, saj živim zelo blizu kraja, kjer je bilo nekoč storjeno peklensko dejanje. S svojim delom želim mladi rod opozoriti, na pomembno vlogo dobrih odnosov med ljudmi in pozitivni odnos do narave.

Umetnost s katero se ukvarjam, se nanaša tudi na ekologijo, zato je hkrati dijakom še v poduk, kako ravnati in kakšen odnos razvijati do narave. Ekologija in umetnost sta smernici, ki nudita pestro paleto likovnih zanimivosti in idej. Preko procesa ustvarjanja sem se navdušila nad madeži, ki slučajno nastanejo v naravi ali v okolici. Madeži sporočajo široko paleto domišljijских predstav in bitij. V prihodnjem študijskem letu želim idejo nadalje razvijati.

Ob priložnosti izvajanja praktičnega pedagoškega dela na srednji šoli sem ideje o Land artu posredovala dijakom. Z veseljem so sodelovali pri učnih urah, saj so se prvič v srednji šoli soočili s tovrstnim ustvarjanjem. Dijaki so skozi učni proces dobili priložnost za boljše razumevanje narave, ekološkega odnosa do ustvarjanja oz. umetnosti ustvarjanja. Obenem je šlo za združevanje likovnih veščin z medpredmetnim znanjem.

Vez med človekom in naravo je najmočnejša, zato jo negujmo!

8 LITERATURA IN VIRI

1. Zupančič, T., (2006), Metoda likovno pedagoškega koncepta: Priročnik za učitelje, Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
2. Kragl, V.,(1936), Zgodovinski drobci župnije Tržič,
3. Memento; Mrtvim v spomin živim opomin, (1972), Tisk: Tiskarna Tone Tomšič.
4. Ljubeljsko taborišče Podružnica Mauthausna, (1962), Gorenjski tisk Kranj.
5. Pogačnik, M.,(2012),Umetnost življenja – življenje umetnosti; Ljubljana: Moderna galerija.
6. Romšak, J.,(2015), Koncentracijsko taborišče Ljubelj Jug, podružnica Mathausna: 70 let, Tržič: Tržiški muzej.
7. Brejc, T.,(1978), Uvod v spomin OHO, Ljubljana: Študentski kulturni center, Škuc
8. Konceptualni umetniki in pomen njihovih umetniških del danes, (2007), Zavod Celeia, Center sodobnih umetnosti, Galerija sodobne umetnosti, Celje.
9. Kemperl, M., (2011). Zgodovina likovne umetnosti s teorijo umetnosti 4, skripta, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, Ljubljana, str. 67, 68, 69.
10. OHO, Katalog- Moderna galerija,(2007), Ljubljana: Moderna galerija
11. Podreka, A.,(2013), Reprezentacija dreves v risbi in procesualni umetnosti, Diplomsko delo
12. Gnamuš, N., (2010), Slikovni modeli modernizma, Studia humanitatis, Ljubljana:
Studia Humanitatis
13. Wallis, B., (1998), Land art and environmental art, Phaidon, London, Uk

8.1. Internetni viri

(<https://crnivran.wordpress.com/2013/06/15/land-art-kaj-kdaj-kdo-kako/>)